

WYDZIAŁ GEOGRAFICZNO-BIOLOGICZNY

W skład Wydziału Geograficzno-Biologicznego w roku akad. 1980/81 wchodziły dwa instytuty: Geografii i Biologii.

INSTYTUT GEOGRAFII

ZMIANY ORGANIZACYJNE

Studia geograficzne rozwinęły się wraz z powstaniem WSP w Krakowie. W pierwszym okresie (1946—1950) były to studia trzyletnie dwuprzedmiotowe geografia z biologią, przygotowujące nauczycieli do szkoły podstawowej¹. Dawały one absolwentom wyższe wykształcenie zawodowe i umożliwiały rozszerzenie wiedzy nie tylko z przedmiotów kierunkowych, ale także z pedagogiki i metodyki. Na przedmioty merytoryczne przypadało w programie od 16—21 godzin tygodniowo, które na poszczególnych latach podzielone były w 1/3 na geografię i 2/3 na biologię. Mały odsetek studentów kończył studia egzaminem dyplomowym z dwóch przedmiotów. Większość, mając możliwość wyboru przedmiotu na trzecim roku, składała egzamin dyplomowy z jednego tylko przedmiotu. Ten typ studiów ukończyło w latach 1948/49—1950/51 łącznie 75 absolwentów, w tym około 50% ze złożonym egzaminem z geografii². Jednocześnie absolwenci uzyskali uprawnienia do nauczania geografii w szkołach średnich, co bardzo podniosło rangę i atrakcję studiów³.

Dalszym przejawem doskonalenia studiów geograficznych było wprowadzenie

¹ Dz. Urz. Min. Ośw. 1946 nr 2, poz. 47.

² R. Mochnacki, Organizacja i rozwój studiów geograficznych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1946—1957. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Geografia. Z. 8. Kraków 1958 s. 3—34.

³ Dz. Urz. Min. Ośw. 1949, nr 10, poz. 182. Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 28 VI 1949 r.

w 1949 roku 3-letnich studiów jednokierunkowych — oddzielnie geografia i oddzielnie biologia. W planie studiów przeważały dyscypliny geograficzne, na które przypadało 2/3 godzin. Na I i II roku studiów dominowały: geografia fizyczna i ekonomiczna oraz kartografia i geologia. Na III roku około 12 godzin przypadało na geografę regionalną. Studia tego typu ukończyło w latach 1951—1954 razem 117 absolwentów. Jednocześnie w 1951 r. uruchomiono 4-letnie studia zaoczne⁴, dla pracujących nauczycieli, które w latach 1955—1958 ukończyło 99 osób.

Formą organizacyjną realizacji programów była pracownia geograficzna, która powstała w 1947/48 r., założona staraniem prof. Fr. Biedy i doc. J. Premika. Dopiero w 1951 r. utworzono Zakład Geografii, którego siedziba mieściła się w ówczesnym gmachu głównym uczelni przy ul. Straszewskiego 22.

Doniosły przełom w dziejach studiów geograficznych miał miejsce w 1952 r. Zakład Geografii przeniesiony został do nowych pomieszczeń w Rynku Głównym 34 (II p.), zyskując kilka obszernych sal. Powstały jednocześnie katedry geografii fizycznej, społeczno-gospodarczej i regionalnej⁵, a uczelnia upodobniła się pod względem organizacyjnym do uniwersytetów (senat, wydziały, katedry).

Znaczący etap w rozwoju kierunku geografii miał miejsce w roku 1954, kiedy to przedłużono studia stacjonarne (I i II roku) do lat czterech, a zaoczne do pięciu, zakończone jednocześnie egzaminem magisterskim⁶.

W programie nauczania, obok rozbudowanych przedmiotów geograficznych oraz pomocniczych (statystyka, planowanie gospodarcze, etnografia), znaczną uwagę zwrócono na samodzielną pracę studenta poprzez seminaria i proseminaria. Te ostatnie stanowiły zaprawę w ustawianiu problemów badawczych, doborze metod badań i analizy oraz opracowaniu zebranych materiałów. W treści programów występował wyraźny związek ze szkołą oraz jej potrzebami.

Jako nowość w planie studiów przewidziane były dwutygodniowe, wakacyjne praktyki z topografii, geologii i klimatologii (po I roku), z geomorfologii, hydrografii, geografii gleb i geologii historycznej (po II roku) i geografii społeczno-gospodarczej (po III roku). Poważne miejsce zajmowały również wycieczki naukowe, na które przypadało łącznie do roku III — 18 dni⁷. Zwiększono też ilość godzin metodyki nauczania geografii (3 semestry). Metodyka geografii stała się w WSP przedmiotem przewodnim, kształtującym zawodowe nawyki i umiejętności przekazywania wiedzy geograficznej przez absolwentów, młodzieży szkolnej.

Powołany w 1957 roku Zakład Metodyki Geografii przy Katedrze Geografii Regionalnej⁸ postawił sobie za zadanie wypracowanie metod naukowo-badawczych nauczania geografii.

⁴ Dz. Urz. Min. Ośw. 1951, nr 8, poz. 90. Komunikat w sprawie utworzenia studiów zaocznych z dniem 1 VII 1951 r., w tym z geografii. Potwierdzeniem tego było zarządzenie z dnia 23 X 1952 (Dz. Urz. Min. Ośw. 1952, nr 18, poz. 147).

⁵ Dz. Urz. Min. Ośw. 1952 nr 21, poz. 174 i 175. Zarządzenie z dnia 13 XII 1952 r.

⁶ Dz. Urz. Min. Ośw. 1954, nr 10, poz. 79.

⁷ Zob. przypis 2.

⁸ Dz. Urz. Min. Ośw. 1957, nr 2, poz. 17. Zakład metodyki nauczania geografii utworzony został od 1 II 1957.

W tym okresie znacznie polepszyły się warunki rozwoju Zakładu Geografii, dzięki temu, że przyłączono wszystkie pomieszczenia znajdujące się w Rynku Głównym (1956 r.). Łącznie 16-izbowe pomieszczenie i 4 duże halle w pełni zaspokajały konieczne potrzeby. Biblioteka zakładowa liczyła w tym czasie już około 3 tys. woluminów oraz 59 tytułów czasopism polskich i zagranicznych. Istniał duży zbiór map ściennych, okazów geologicznych i instrumentów.

Obok utworzonych wcześniej katedr i zakładu metodyki powołano od października 1958 r. Zakład Geologii w ramach Katedry Geografii Fizycznej⁹.

Do liczących się osiągnięć w latach 1950—1960 należy zaliczyć otrzymanie w 1959 r. przez Wydział Geograficzno-Biologiczny prawa nadawania doktoratów. Fakt ten, jak również wydanie w 1958 r. pierwszego Rocznika Naukowo-Dydaktycznego *Geografia*, zeszyt 8 z 19 artykułami naukowymi, można przyjąć za ważny przełom w pracy naukowej pracowników¹⁰. Wcześniej bowiem praca naukowa ograniczała się w zasadzie do aspektów metodycznych doskonalenia procesu dydaktycznego studiów geograficznych.

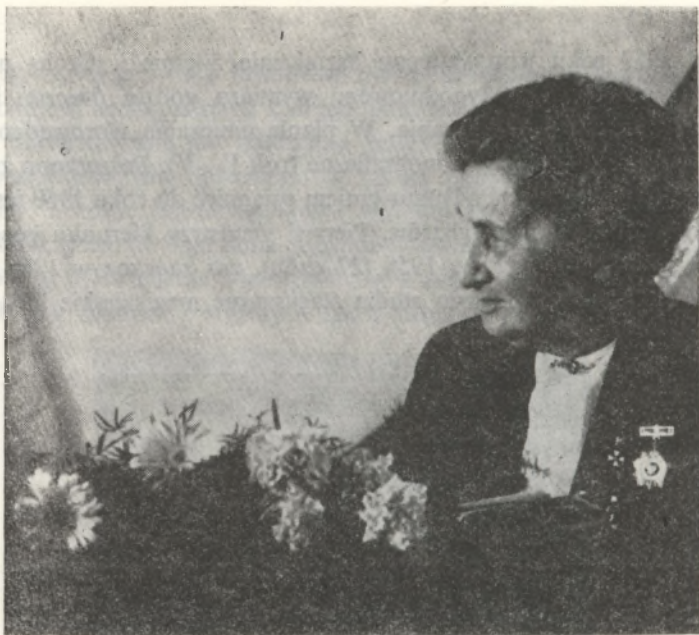
Problematyka badawcza katedr w 10-leciu (1950—1960) związana była wyraźnie z podejmowanymi tematami prac magisterskich i zainteresowaniem naukowym kierowników katedr. W Katedrze Geografii Ekonomicznej podjęto długofalowe badania nad zagadnieniem przemian demograficznych i społeczno-gospodarczych w zapleczu ośrodków przemysłowych poprzez masowe dojazdy do pracy ludności wiejskiej. W Katedrze Geografii Regionalnej badania skupiały się na drożności i dostępności komunikacyjnej osiedli, monografii miast, a także monografii niektórych gałęzi przemysłu Polski. Były także tematy obejmujące rozwój gospodarki wybranych państw. W Zakładzie Metodyki rozpoczęto badania nad procesem nauczania geografii. Problematyka prac magisterskich z geografii fizycznej obejmowała zagadnienia ruchów masowych, badania nad rozwojem stoków i monografie małych regionów.

Wyraźnie wzmocniła się kadra naukowa. Kierownikami katedr byli: dr M. Dobrowolska (geografii ekonomicznej), dr R. Mochnacki (geografii regionalnej) i dr J. Premik (geografii fizycznej), mianowani w latach 1955—56 na docentów etatowych. W r. 1957, po przejściu doc. dr J. Premika na emeryturę, kierownictwo Katedry Geografii Fizycznej (od 1 II 1957) objął doc. dr Jan Flis.

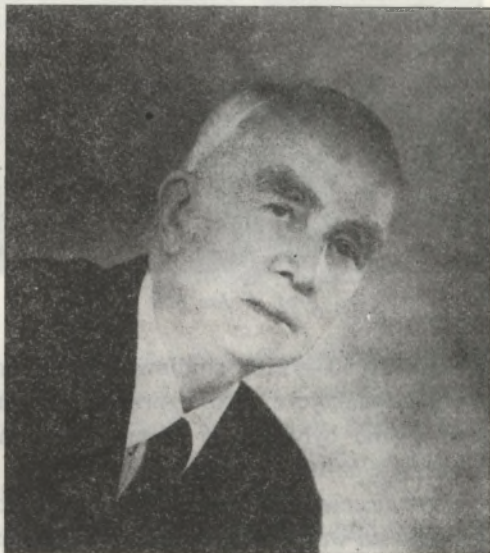
Tak więc Katedra Geografii Ekonomicznej liczyła w swym składzie obok kierownika doc. dr M. Dobrowolskiej 1 adiunkta (A. Prochownikowa), 1 st. asystenta (T. Jarowiecka), i 3 asystentów (J. Herma, L. Pakuła, J. Rajman). W Katedrze Geografii Regionalnej, którą kierował doc. dr R. Mochnacki, zatrudniony był prof. dr A. Wrzosek z UJ, 1 adiunkt (A. Maryański) i 2 st. asystentów (M. Kozanecka, J. Piasecka). Katedra Geografii Fizycznej obok dwóch docentów (J. Flis i A. Michalik), posiadała 3 adiunktów (T. Ziętara, E. Janikowska, A. Pierzchałowa),

⁹ Pismo Ministra Oświaty z dnia 23 XII 1958 r. Zakład powołano od 1 X 1958.

¹⁰ R. Mochnacki, *Studia geograficzne z krakowskiej WSP w latach 1957—1960. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Z. 10. Prace geograficzne. Kraków 1962, s. 3—13.*



Prof. dr Maria Dobrowolska



Prof. dr Rodion Mochnicki

3 st. asystentów (A. Gawlik, B. Pydziński, J. Policht). Oprócz 18 własnych pracowników, wykłady ze studentami prowadziło w formie zajęć zleconych około 20 pracowników innych uczelni.

Z końcem lat pięćdziesiątych rozpoczął się nowy etap studiów geograficznych,

bowiem od 1959 roku wprowadzono kształcenie 5-letnie¹¹. Cechą nowych programów było zmniejszenie tygodniowego wymiaru godzin ćwiczeń i wykładów na rzecz samodzielnego studiowania. W planie nauczania wprowadzono konwersatoria (rok IV, V) i wykłady monograficzne (rok IV, V). Poszerzono zajęcia z metodyki nauczania geografii. Podsumowaniem osiągnięć do roku 1960 jest liczba wykształconych absolwentów magistrów. Pierwsi magiŝtry kierunku geografii ukończyli studia stacjonarne w roku 1956 (27 osób), zaś zaoczne w 1959 r. (9 osób). Łącznie do 1961 roku ukończyło studia stacjonarne magisterskie 178 osób, a zaoczne 60.



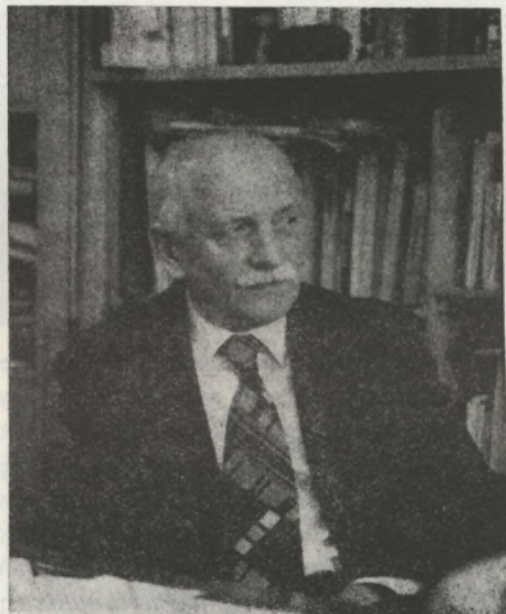
Prof. dr Jan Flis

Kolejne dziesięciolecie (1960—1970) studiów geograficznych stanowi ważny etap osiągnięć naukowych i dydaktycznych oraz przemian organizacyjnych katedr¹². W tym okresie kontynuowane były studia 5-letnie, których pierwsi absolwenci uzyskali dyplomy magisterskie w 1963 r., ostatni zaś w 1974. Reorganizację w dotychczasowym systemie kształcenia rozpoczęto dopiero pod koniec tego dziesięciolecia w 1969 r. Polegała ona na wprowadzeniu kształcenia dwustopniowego. Pierw-

¹¹ Dz. Urz. Min. Ośw. 1959, nr 4, poz. 51. Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 23 II 1959 r. w sprawie przedłużenia czasu trwania studiów geograficznych do lat 5, wchodzące w życie od 1 X 1959. Przedłużeniu studiów nie podlegali studenci, którzy w roku akad. 1959/60 byli na roku III i IV.

¹² Okres ten szczegółowo przedstawili L. Pakuła, T. Ziętaŝa w opracowaniu pt. *Zarys rozwoju kierunku geografii w latach 1961—1971*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961—1971, s. 172—192.

szy stopień to trzyletnie studia zawodowe dwukierunkowe: geografia z przysposobieniem obronnym, po ukończeniu których nauczyciel otrzymał pełne wyższe studia zawodowe i przygotowanie do nauczania geografii w szkole podstawowej oraz nauczania przysposobienia obronnego w szkole podstawowej i średniej. Drugim stopniem były 2-letnie jednokierunkowe geograficzne studia magisterskie przygotowujące nauczycieli do nauczania geografii w szkole średniej. Na studia magisterskie przyjmowani byli studenci 3-letnich studiów zawodowych z wyższych szkół pedagogicznych, jak również z wyższych szkół nauczycielskich.



Prof. dr Andrzej Michalik

Cykl kształcenia na 5-letnich geograficznych studiach zaocznych trwał od 1954 r. do 1971, a więc przez całe analizowane dziesięciolecie. W 1967 r. wprowadzono zmianę studiów zaocznych w związku z dużą ilością absolwentów studiów nauczycielskich. Powstały wówczas 4-letnie zmodernizowane studia magisterskie dla nauczycieli absolwentów SN.

Zaszły też istotne zmiany w zakresie personalnym i organizacyjnym katedr. Powiększyła się znacznie liczba samodzielnych własnych pracowników naukowych. Profesorami nadzwyczajnymi zostali: doc. dr M. Dobrowolska (1961), doc. dr R. Mochnacki (1967) i doc. dr J. Flis (1970). Natomiast docentami etatowymi mianowano dr T. Jarowiecką (1968), która odeszła w tymże roku do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, dr M. Kozanecką (1968), dr L. Pakułę (1968), dr T. Ziętareę (1968) oraz dr J. Rajmana (1969).

Otrzymał prawa nadawania stopni doktorskich w 1959 r. oraz uruchomie-

nie w 1962¹³ studiów doktoranckich wpłynęło mobilizująco na kształcenie własnej młodej kadry naukowej. W latach 1960—1970 przewody doktorskie ukończyło 20 osób, w tym 14 starszych asystentów i wykładowców katedr geograficznych oraz 6 czynnie pracujących nauczycieli (por. tabela 1). Ponadto jeden przewód (T. Ziętara) ukończony został na UJ.

Nastąpiły dość istotne zmiany kierownictwa w funkcjonujących katedrach i zakładach. W związku z odejściem na emeryturę prof. dr R. Mochnackiego Zakład Dydaktyki Geografii przeniesiono w 1969 r. z Katedry Geografii Regionalnej do Katedry Geografii Fizycznej, kierowanej przez prof. dr J. Flisa. W tym samym roku kierownictwo Katedry Geografii Regionalnej objął doc. dr hab. A. Maryański, a kierownictwo Katedry Geografii Fizycznej doc. dr T. Ziętara. Zakładem Geologii kierował prof. dr A. Michalik. W 1967 r. odeszła na emeryturę prof. dr M. Dobrowolska, a opiekę nad Katedrą Geografii Ekonomicznej początkowo sprawował prof. dr R. Mochnacki, natomiast w 1968 r. na kierownika katedry powołano doc. dr L. Pakułę.

Z końcem omawianego dziesięciolecia w katedrach geografii pracowało ogółem 26 etatowych pracowników naukowych oraz 4 osoby obsługi.

PRACA NAUKOWO-BADAWCZA

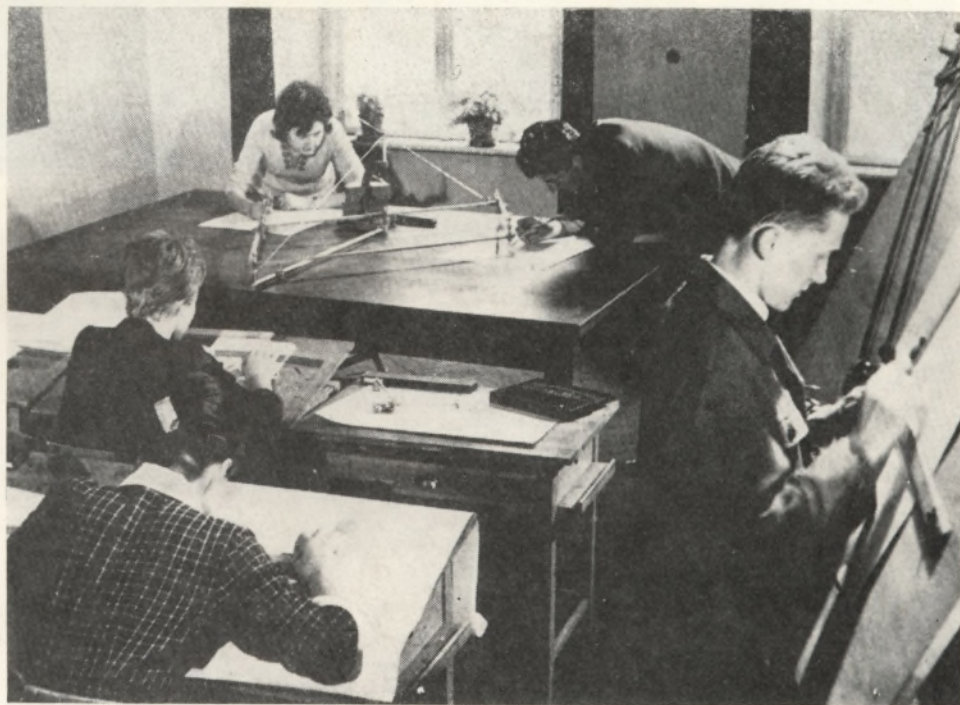
Problematyka badawcza katedr była rozległa. W Katedrze Geografii Fizycznej koncentrowała się ona nad następującymi zagadnieniami: fizyczno-geograficznymi obszarów górskich, geomorfologicznymi Karpat, kotlin przedgórskich i Wyżyny Małopolskiej, hydrografii i hydrogeologii Karpat, kotlin przedgórskich i Wyżyny Małopolskiej, geografii regionalnej świata, dydaktyki szkoły wyższej. W pierwszej grupie na uwagę zasługują badania kompleksowe nad środowiskiem fizyczno-geograficznym prowadzone pod kierunkiem prof. dra J. Flisa. W grupie opracowań zagadnień geomorfologicznych Karpat szczególny nacisk został położony na badanie procesów gwałtownych ulew i powodzi w modelowaniu rzeźby Beskidów. Zagadnieniom tym szczególnie wiele prac poświęcił doc. dr T. Ziętara oraz jego uczniowie mgr J. Mądry i mgr M. Żółkiewski. Trzecia grupa problemów dotyczyła badań geomorfologicznych w kotlinach przedgórskich i na Wyżynie Małopolskiej. Na szczególne wyróżnienie zasługuje tu praca doktorska dra Wł. Nowaka (tabela 1). W grupie opracowań dotyczących zagadnień hydrograficznych i hydrogeologicznych wiele badań i ekspertyz przeprowadził prof. dr. A. Michalik.

Problematyka badawcza Katedry Geografii Ekonomicznej skupiała się wokół współzależności procesów uprzemysłowienia i urbanizacji, struktury przestrzennej osadnictwa i zaludnienia Polski Południowej, przemian struktury przestrzennej gospodarki woj. krakowskiego i rzeszowskiego.

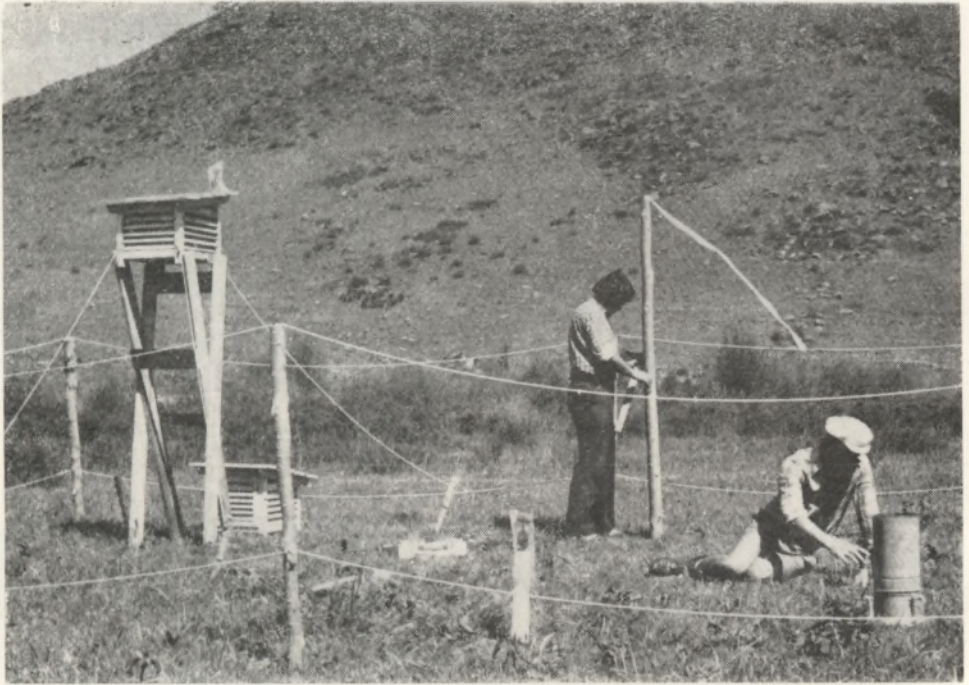
¹³ Dz. Urz. Min. Ośw. 1962 nr 9, poz. 98. Zarządzenie Ministra Oświaty z 7 VII 1962 r. w sprawie wydziałów i specjalizacji, w których uruchamia się studia doktoranckie, tj. w zakresie geografii fizycznej, gospodarczej i regionalnej.



Studenci geografii na zajęciach z geologii



Ćwiczenia w pracowni kartograficznej w Instytucie Geografii



Badania klimatologiczne prowadzone przez pracowników Instytutu Geografii



Badania środowiska geograficznego w Mongolii w ramach Ekspedycji Polskiej organizowanej przez Instytut Geografii WSP i Polskiej Akademii Nauk



*Sesja naukowa Instytutu Geografii i Międzywydziałowego Studium Nauk Społeczno-Politycznych
z okazji 35-lecia PRL*

Wyniki pierwszej grupy studiów publikowane były w WSP w *Pracach Geograficznych* oraz licznych wydawnictwach KPZK i KBRU PAN. Procesy uprzemysłowienia i urbanizacji badano zrazu w woj. krakowskim, rozszerzając je stopniowo na region siarkowy, a przede wszystkim aglomerację wielkoprzemysłową GOP-u. Szczególne osiągnięcia w ramach tych badań uzyskali: prof. dr M. Dobrowolska, doc. dr L. Pakuła, doc. dr J. Rajman, a także dr A. Prochownikowa i dr Zb. Zioto.



Prof. dr hab. Andrzej Maryański

W drugiej grupie badań nad strukturami przestrzennymi osadnictwa i zaludnienia na czoło wybijały się studia nad procesami przemian osadniczo-społecznych i osadniczo-agrarnych (M. Dobrowolska, T. Jarowiecka, A. Prochownikowa, J. Rajman) oraz studia nad procesami migracyjnymi i dojazdami do pracy (M. Dobrowolska, J. Herma, J. Rajman).

Trzecia grupę obejmowały studia nad dynamiką struktur regionalnych południowej Polski. Należały tu w szczególności studia nad elektryfikacją wsi okręgu siarkowego (B. Górz), badania nad funkcjami małych miast oraz liczne monografie m. in. Ziemi Chrzanowskiej i Jaworzna, Tarnowa i Jasła. Rozległa problematyka badawcza Katedry znalazła odbicie w liczbie publikacji. W latach 1960—70 pracownicy Katedry opublikowali 88% (216) wszystkich prac wydanych drukiem od 1954 roku.

Problematyka badawcza Katedry Geografii Regionalnej skupiała się wokół problemów demograficznych i ruchów migracyjnych na świecie oraz zagadnień geografii transportu południowej Polski. Wśród pierwszej grupy studiów szczególne osiągnięcia miał prof. dr hab. A. Maryański, publikując swoje artykuły o przemianach ludnościowych na świecie w „Czasopiśmie Geograficznym” i „Studiach Demo-

WYKAZ DOKTORATÓW UZYSKANYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW INSTYTUTU GEOGRAFII

Lp.	Data	Nazwisko i imię doktora	Tytuł	Promotor	Recenzenci
1	2	3	4	5	6
1	1963	JADWIGA HERMA	Migracje wewnętrzne i codzienne dojazdy do pracy ludności woj. krakowskiego po II wojnie światowej	Prof. dr Maria Dobrowolska	Doc. dr Rodion Mochnacki Doc. dr Ludwik Straszewicz Prof. dr Antoni Wrzosek
2	1963	LECH PAKUŁA	Kształtowanie się i struktura zachodnio-krakowskiego kompleksu przemysłowego	Prof. dr Maria Dobrowolska	Prof. dr Józef Wąsowicz Doc. dr Stefan Golaehowski Doc. dr Rodion Mochnacki
3	1963	JAN RAJMAN	Kształtowanie się i przemiany struktury demograficznej województwa opolskiego pod wpływem industrializacji	Prof. dr Maria Dobrowolska	Doc. dr Rodion Mochnacki
4	1964	TEOFILA JAROWIECKA	Przemiany struktury zatrudnienia ludności wiejskiej województwa krakowskiego	Prof. dr Maria Dobrowolska	Doc. dr Rodion Mochnacki Doc. dr Ludwik Straszewicz
5	1965	AMALIA PROCHOWNIK	Przemiany struktury osadniczo-agramnej wsi powiatu proszowickiego od połowy XIX wieku do 1960 roku (na wybranych przy- kładach)	Prof. dr Maria Dobrowolska	Prof. dr Maria Kietczewska- Zaleska
6	1965	MARIA KOZANECKA	Transport województwa rzeszowskiego	Prof. dr Antoni Wrzosek	Doc. dr Rodion Mochnacki Prof. dr Stanisław Berezowski Doc. dr Rodion Mochnacki
7	1967	WŁADYSŁAW NOWAK	Studium nad morfogenezą północno-zachod- niej części Niecki Nidziańskiej	Doc. dr Jan Flis	Doc. dr Zdzisław Czeppe Doc. dr Andrzej Michalik

1	2	3	4	5	6
8	1968	BRONISŁAW PYDZIŃSKI	Stosunki wodne w dorzeczu Soły	Doc. dr Jan Flis	Doc. dr Andrzej Michalik Prof. dr Tadeusz Wilgat
9	1968	SŁAWOMIR PIKORZ	Nauczanie problemowe w grupach na lekcjach geografii i jego skuteczność	Doc. dr Rodion Mochnacki	Prof. dr Jan Konopnicki Doc. dr Jan Flis Doc. dr Maria Czeakańska Prof. dr Kazimierz Łomniewski
10	1968	BRONISŁAW GÓRZ	Procesy elektryfikacji wsi Tarnobrzskiego Okręgu Siarkowego (problemy geograficzno-ekonomiczne)	Prof. dr Maria Dobrowolska	Doc. dr Józef Tobjusz Prof. dr Rodion Mochnacki
11	1968	STANISŁAW ZAJĄC	Szkołnictwo średnie w regionie krakowskim na tle jego potrzeb społeczno-gospodarczych	Doc. dr Rodion Mochnacki	Doc. dr Andrzej Maryański
12	1968	JANINA NOGA-KOZŁOWSKA	Emigracja zagraniczna z województwa krakowskiego w latach 1900—1966	Doc. dr Andrzej Maryański	Doc. dr Karol Bromek Prof. dr Stefan Golachowski Prof. dr Rodion Mochnacki
13	1969	ZBIGNIEW ZIOŁO	Zmiany struktury przestrzennej przemysłu województwa rzeszowskiego w latach 1937—1965	Prof. dr Maria Dobrowolska	Prof. dr Rodion Mochnacki
14	1969	ZYGMUNT SZOT	Przemiany demograficzne w Wenezueli ze szczególnym uwzględnieniem okresu 1950—1965 na tle środowiska geograficznego i gospodarki	Doc. dr Andrzej Maryański	Doc. dr Karol Bromek Prof. dr Antoni Wrzosek Prof. dr Rodion Mochnacki
15	1972	JAN LACH	Typologia fizjotypów zachodniej części Beskidu Niskiego	Doc. dr Jan Flis	Doc. dr Tadeusz Ziętara Prof. dr Stefan Myczkowski
16	1976	ALFRED ŻOŁNIERZ	Rozwój wydm wschodniej części Niecki Włoszcowskiej na tle rzeźby i budowy geologicznej	Doc. dr Jan Flis	Doc. dr hab. Kazimierz Klimek Doc. dr Tadeusz Ziętara

1	2	3	4	5	6
17	1977	ALICJA KRAKOWSKA	Rola kadr kwalifikowanych w procesach urbanizacji zawodowej (na przykładzie Rybnickiego Okręgu Węglowego i Wschodnioopolskiego Okręgu Przemysłowego)	Doc. dr Jan Rajman	Doc. dr hab. Robert Rauziński Prof. dr Maria Dobrowolska
18	1977	MAREK TROC	Rozwój górnictwa węgla kamiennego i przemysłu towarzyszącego w Górnośląskim Zespole Okręgów Przemysłowych po II wojnie światowej	Doc. dr Lech Pakula	Doc. dr hab. Bronisław Kortus
19	1977	MAREK OTWINOWSKI	Zespoły otwornic i sedymentacja piasków bo-guckich	Doc. dr hab. Stefan Alexandrowicz	Doc. dr hab. Stanisław Misztal
20	1978	JAN MADRY	Rola budowy geologicznej w etapach rozwoju rzeźby środkowej części dorzecza Skawy	Doc. dr Tadeusz Ziętara	Doc. dr hab. Ewa Łuczowska- Schiller
21	1978	MAREK ŻÓŁKIEWSKI	Ewolucja rzeźby progu Beskidu Śląskiego ze szczególnym uwzględnieniem budowy geologicznej	Doc. dr Tadeusz Ziętara	Prof. dr hab. Stefan Alexandrowicz Prof. dr Andrzeja Michalik
22	1980	WACŁAW CABAJ	Delegacja lądolodu środkowo-polskiego w północnej części Niecki Nidziańskiej	Doc. dr Tadeusz Ziętara	Doc. dr hab. Jerzy Cegła doc. dr hab. Zdzisław Czeppe
23	1980	ROMAN MALARZ	Związek rzeźby z litologią na przykładzie wybranych serii fliszowych w dorzeczu Soły	Doc. dr Tadeusz Ziętara	Prof. dr hab. Andrzeja Michalik
				Doc. dr hab. Kazimierz Klimek	Prof. dr hab. Stefan Alexandrowicz
					Prof. dr hab. Andrzeja Michalik Doc. dr hab. Adam Ko- tarba

graficznych". Studia poświęcone procesom i ruchom migracyjnym przedstawione zostały w książce pt. *Współczesne wędrówki ludów* przetłumaczonej przez wydawnictwo radzieckie Statistika w 1969 r. oraz w pracy habilitacyjnej (tabela 3). Problemem migracji zagranicznej zajmowała się również J. Kozłowska. Praca dr Z. Szota koncentrowała się na zagadnieniach demograficzno-gospodarczych Wenezueli. Badania w geografii transportu podejmowane były w Katedrze przez doc. dr M. Kozanecką, którą interesował głównie transport kolejowy oraz jego powiązania regionalne i międzyregionalne.

Ponadto prowadzone były od dłuższego czasu badania nad transportem autobusowym w Polsce.

Pracownicy Katedry utrzymywali ożywiony kontakt z licznymi placówkami geograficznymi wielu krajów: m. in. ZSRR, Kanady, Wenezueli, NRD.

Sumując należy stwierdzić, że okres dziesięciolecia (1960—70) był dla katedr geografii ważnym etapem osiągnięć dydaktycznych i naukowych, a także przemian organizacyjnych. Poważnie wzrosła ranga naukowa katedr geograficznych w skali ośrodka krakowskiego i Polski.

Niemniej doniosłym w dorobku naukowo-badawczym, dydaktycznym, wychowawczym i organizacyjnym było mijające 10-lecie obejmujące lata 1970—1980. W zakresie organizacyjnym miała miejsce duża zmiana: powstanie w grudniu 1971 Instytutu Geografii, z jednoczesną likwidacją katedr i utworzeniem 4 zakładów, a to: Zakładu Geografii Fizycznej (kier. doc. dr T. Ziętara), Zakładu Geografii Ekonomicznej (kier. doc. dr hab. L. Pakuła), Zakładu Geografii Regionalnej (kier. prof. dr hab. A. Maryański) i Zakładu Dydaktyki Geografii (kier. prof. dr J. Flis). Likwidacji uległ także wskutek braku w tym czasie samodzielnego własnego pracownika etatowego Zakład Geologii, a pracownicy włączeni zostali do Zakładu Geografii Fizycznej. Stan ten nie zmienił się do 1980 r.

Dyrektorem Instytutu został prof. dr J. Flis, a jego zastępcą doc. dr hab. L. Pakuła, który pełnił tę funkcję do 1981 roku. Od października 1976 r. funkcję Dyrektora Instytutu Geografii powierzono prof. dr A. Michalikowi, który od stycznia 1973 przeszedł z Instytutu Geologicznego PAN, Oddział w Krakowie, na pierwszy etat do WSP. Jako ciało opiniodawcze i doradcze powołano Radę Instytutu, w skład której wchodził wszyscy samodzielni pracownicy oraz przedstawiciele: PZPR, Rady Zakładowej ZNP, młodej kadry naukowej i młodzieży.

Powstanie Instytutu Geografii zbiegło się z przeniesieniem siedziby z Rynku Głównego do nowego budynku przy ulicy Podchorążych, gdzie zajęte zostały 4 i 5 piętro w skrzydle wschodnim o 25 pokojach dla pracowników, 9 salach wykładowych i pracowniach oraz kilku pomieszczeń dla biblioteki.

Zwiększył się stan liczbowy pracowników Instytutu ogółem z 30 z końcem ubiegłego dziesięciolecia do 45 osób w 1980 r. Liczba pracowników naukowych wzrosła z 26 do 32 obecnie. Przyjęto kilku nowych pracowników naukowych: mgr R. Malarza (1971), mgr G. Mróz (1972), mgr Zb. Makieł (1975), mgr Z. Woźniczka (1974), mgr W. Cabaja (1973), dr A. Żołnierza (1976), mgr J. Żychowskiego (1977), mgr inż. J. Alexandrowicz-Palczny (1979), a na emeryturę odeszły mgr J. Po-

licht (1977) i mgr St. Czeppe (1979). Znacznie zwiększyła się liczba pracowników naukowo-technicznych (9 osób) i administracyjno-bibliotecznych (4 osoby).

Stan zatrudnienia w zakładach w 1980 r. przedstawiał się następująco: Zakład Geografii Fizycznej (17 osób) — pracownicy naukowo-dydaktyczni: prof. dr A. Michalik, doc. dr T. Ziętara, dr J. Lach, dr B. Pydziński, dr Wł. Nowak, dr inż. M. Otfirowski, dr M. Żółkiewski, dr J. Mądry i dr R. Malarz; mgr Z. Woźniczka, mgr A. Gawlik, mgr E. Janikowska-Wilczyńska, mgr J. Żychowski; pracownicy naukowo-techniczni: mgr J. Kolecka, mgr J. Kukulak, mgr M. Kuśnierz i J. Maciuszek. Zakład Geografii Ekonomicznej: prof. dr hab. L. Pakuła, doc. dr hab. J. Rajman, dr M. Troc, dr Zb. Zioło, dr B. Górz, dr A. Prochownik, dr A. Krakowska, mgr Zb. Makięta; pracownicy naukowo-techniczni: mgr B. Michalczyk, mgr inż. M. Szelińska-Kukulak, mgr K. Malinowska. Zakład Geografii Regionalnej: prof. dr hab. A. Maryański, doc. dr M. Kozanecka, dr Z. Szot, dr J. Kozłowska, mgr G. Mróz; prac. naukowo-techniczni: mgr E. Makselan. Zakład Dydaktyki Geografii: prof. dr J. Flis, doc. dr hab. S. Piskorz, dr St. Zając, dr A. Żołnierz, dr W. Cabaj, mgr J. Alexandrowicz-Palczyński; prac. naukowo-techniczny: mgr J. Desperak. Nadto w bibliotece pracowały mgr K. Cabaj (kierownik) i mgr L. Róg; sekretariat Instytutu prowadziła St. Grabowska i mgr E. Gniadek.

Z początkiem omawianego dziesięciolecia kontynuowano na studiach stacjonarnych wprowadzone w 1969 r. 3-letnie wyższe studia zawodowe obejmujące geografę z przysposobieniem obronnym. W 1972 roku powołano 2-letnie studia magisterskie wyłącznie geograficzne, z których pierwsi absolwenci wyszli w 1974 r.

Kandydaci na studia rekrutowali się w 90% z własnych studiów 3-letnich, a także przez pewien okres z podobnych studiów WSP w Kielcach. Jednocześnie w 1973 r. wprowadzono jednolite 4-letnie studia magisterskie, z programem ministerialnym obejmującym studia nauczycielskie na uniwersytetach i w WSP. Jest to program w miarę nowoczesny, w którym na przedmioty geograficzne w ciągu 4 lat przypada 2380 godzin, zaś na pedagogiczne, polityczne, WF, języki i studium wojskowe 1 192, co stanowi 1/3 całości programu studiów. W przedmiotach geograficznych na 3 i 4 roku studiów przypada 250 godzin (10,3%) na przedmioty specjalizacji i seminarium magisterskie. W ramach uprawnień rektora nastąpiły w tym programie 25% wewnętrzne przesunięcia przedmiotów bez zwiększenia ogólnej liczby godzin przypadającej tygodniowo na studenta. Tak więc kosztem specjalizacji zwiększono liczbę godzin z geologii i astronomii, geografii gleb, fizycznej i ekonomicznej Polski. W 1980 zmiany te mogą sięgać 40% całości. Treści programowe przedmiotów geograficznych w zasadzie zapewniają wysoki poziom przygotowania merytorycznego absolwenta. Zdarzają się jednak przypadki częściowego nakładania się treści, np. z geografii społeczno-ekonomicznej na roku I i geografii osadnictwa i zaludnienia oraz geografii produkcji na roku II, które eliminuje się wewnętrznie.

Na studiach zaocznych wprowadzono w 1970 r. studia półtoraroczne po ukończonym SN i absolwent otrzymywał w latach 1972—1975 dyplom wyższych studiów zawodowych. W 1972 r. wprowadzono 3-letnie wyższe studia zawodowe dla absolwentów liceum pedagogicznego i jednocześnie 2-letnie studia magister-

skie po studiach zawodowych (absolwenci 1974—1977). Dopiero w 1973 r. wprowadzono jednolite studia magisterskie, z planem ministerialnym, na które kandydaci przychodzą bez egzaminu wstępnego ze skierowań kuratoriów.

Obok kształcenia podstawowego na studiach stacjonarnych i zaocznych w 1973 r. wprowadzono studia podyplomowe dla nauczycieli geografii jako w jedynej wyższej uczelni w Polsce. Opracowano wzorcowy program, który systematycznie udoskonalono. W pięciu dotąd odbytych turnusach rocznych studia ukończyło 139 osób. Na tych studiach nauczyciele szkół podstawowych i średnich, którzy ukończyli studia magisterskie przynajmniej przed pięcioma laty, aktualizują swoją wiedzę, rozszerzają ją i zdobywają nowe treści geograficzne, zwiększając tym samym znacznie swoje kwalifikacje merytoryczne, a także w zakresie metodyki nauczania geografii.

Jedną z form kształcenia młodej kadry naukowej dla potrzeb resortu i władz oświatowych są studia doktoranckie. Tendencje do kształcenia kadr ze stopniami naukowymi w zorganizowanych formach posiadają charakter coraz bardziej powszechny. W Instytucie po wprowadzeniu „indywidualnych” studiów doktoranckich w latach 1966—1968, powołano od października 1974 r. 3-letnie, a później 4-letnie studia doktoranckie w nowej formie (na Uczelni w 1968 r.). W pierwszym naborze spośród 12 osób dotąd uzyskały doktoraty 3 osoby. Opiekunem pierwszego rocznika tych studiów był prof. dr J. Flis. W drugim naborze (od 1 III 1977) przyjęto 9 osób i po skreśleniu 4, pozostałe są aktualnie na 4 roku. Odtąd opiekunstwo tych studiów przyjęła doc. dr M. Kozanecka. Kolejny trzeci nabór 9 osób miał miejsce w październiku 1978. Kształcenie kadry na poziomie doktorskim w sposób ciągły odbywa się głównie indywidualnie. Ogółem w minionym dwudziestolecu (1959—1 V 1980) przewód doktorski ukończyły 42 osoby, w tym 22 pracowników własnych Instytutu (tabela 1).

Na etat doc. kontraktowego w latach 1973—1976 powołany został dr Wł. Nowak. W okresie ostatniego dziesięciolecia 3 osoby mianowano profesorami nadzwyczajnymi, a to: doc. dr hab. A. Maryńskiego (1971), doc. dr A. Michalika (1972), doc. dr hab. L. Pakułę (1981).

Żywy kontakt utrzymują pracownicy Instytutu i uczniowie z profesorami emerytowanymi: z prof. dr M. Dobrowolską i prof. dr R. Mochnackim. Instytut Geografii zorganizował w dniu 28 maja 1975 r., z okazji 80-letniej rocznicy urodzin i 55-lecia pracy naukowej prof. dr M. Dobrowolskiej, uroczysty jubileusz z udziałem liczego grona kolegów, współpracowników i uczniów, w liczbie 250 osób, reprezentujących wszystkie ośrodki geograficzne w Polsce. W uznaniu zasług Profesor dr M. Dobrowolskiej dla polskiej szkoły, Minister Oświaty i Wychowania przyznał Jubilatce wysokie i szacunkowe odznaczenie „Medal Komisji Edukacji Narodowej”. Nadeszło też ponad 50 depeš z życzeniami dla Jubilatki, świadczących o wysokim uznaniu i sympatii, jaką darzą Profesor Dobrowolską geografowie polscy¹⁴.

¹⁴ L. Pakuła, *Jubileusz prof. dr M. Dobrowolskiej*, *Przegląd Geograficzny* 1976. T. 48, z. 2 s. 362—354.

WYKAZ HABILITACJI UZYSKANYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW INSTYTUTU GEOGRAFII

Imię i nazwisko	Rok	Nazwa Rady Wydziału	Tytuł pracy habilitacyjnej	Nazwiska recenzentów
ANDRZEJ MARYAŃSKI	1964	Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UAM w Poznaniu	Współczesne migracje ludności w południowej części pogranicza Polsko-Radzieckiego i ich wpływ na rozmieszczenie sił wytwórczych tego obszaru	prof. dr A. Zierhoffer, prof. dr A. Wrzosek, prof. dr St. Zajchowska
JAN RAJMAN	1972	Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UAM w Poznaniu	Procesy urbanizacyjne w obrzeżu GOP-u po II wojnie światowej	prof. dr M. Dobrowolska, prof. dr K. Dziewoński, prof. dr St. Zajchowska
LECH PAKUŁA	1973	Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UJ Kraków	Procesy aglomeracyjne i integracyjne przemysłu obrzeża GOP-u	prof. dr St. Leszczycki, prof. dr M. Dobrowolska, prof. dr A. Wrzosek
SŁAWOMIR PISKORZ	1979	Wydział Humanistyczny WSP w Krakowie	Dobór i układ treści w szkolnym podręczniku geografii	prof. dr J. Flis, prof. dr R. Mochnecki, doc. dr hab. W. Kojs, prof. dr J. Konopnicki

Sylwetkę Prof. dr M. Dobrowolskiej, jej dorobek naukowy przedstawił doc. dr hab. L. Pakuła, następca Jubilatki jako kierownik dawnej Katedry Geografii Ekonomicznej, obecnie Zakładu¹⁵.

Również z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin Prof. dr R. Mochneckiego w połowie maja 1978 zorganizowano w Instytucie Geografii uroczystą sesję z udziałem Jubilata, rektora WSP prof. dra hab. Bolesława Farona, wielu zaproszonych gości oraz pracowników i studentów. Na posiedzeniu tym Dyrektor Instytutu prof. dr A. Michalik przedstawił dotychczasową działalność dydaktyczną i dorobek naukowy Profesora¹⁶. Podniosłą a zarazem miłą uroczystość zakończyło towarzyskie spotkanie z Jubilatą.

Problematyka badawcza Zakładu Geografii Fizycznej koncentrowała się w latach 1970—1980 nad zagadnieniami: a) fizyczno-geograficznych badań kompleksowych, b) rozwojem rzeźby wybranych regionów Karpat i Wyżyny Małopolskiej, c) badaniami hydrograficznymi i hydrogeologicznymi w wybranych regio-

¹⁵ L. Pakuła, J. Rajman, *Profesor Maria Dobrowolska — W 80 rocznicę urodzin*. Czasopismo Geograficzne, 1975, z. 4, s. 407, 419.

¹⁶ M. Kozanecka, S. Zajac, *Jubileusz 80-lecia urodzin prof. dra Rodiona Mochneckiego*. Czasopismo Geograficzne 1979, z. 1—2, s. 125—128.

nach, d) problemami dydaktyki. W 1975 r. rozpoczęto także badania fizyczno-geograficzne w Mongolii.

Celem kompleksowych badań fizyczno-geograficznych było określenie racjonalnego kierunku wykorzystania gospodarczego regionów przy zachowaniu ich naturalnych cech i ochronie zasobów przyrody. Wykonano szereg fizyczno-geograficznych monografi, m. in. dorzecza Soły (T. Ziętara), rejonu olkuskiego (W. Nowak), mieleckiego (A. Michalik, J. Lach), bocheńskiego (T. Ziętara), tarnowskiego (T. Ziętara, J. Lach). Prowadzono także badania nad typologią jednostek krajobrazowych (J. Flis, J. Lach).

Badania rozwojowe rzeźby wybranych regionów Karpat i Wyżyny Małopolskiej podjęto w celu ustalenia dynamiki naturalnych procesów i związanych z nimi zmian w krajobrazie oraz tempa degradacji rzeźby i efekcie intensyfikacji działalności człowieka. Należy tu wymienić prace doc. dr T. Ziętary dotyczące tempa erozji i denudacji oraz prognoz modelowania rzeźby Karpat w czasie powodzi. Problemami rozwoju rzeźby w czasie gwałtownych ulew i powodzi zajmowali się prof. dr A. Michalik, dr J. Lach, dr J. Mądry, dr M. Żółkiewski. Tematyką rozwoju rzeźby Karpat i Wyżyn zajmują się nadto: dr J. Mądry i dr M. Żółkiewski — ewolucja rzeźby Beskidu Małego i Śląskiego, dr J. Lach, który zmierza do określenia zmian w krajobrazie pod wpływem działalności człowieka, dr W. Nowak — kras reprodukowany oraz rzeźba Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, dr inż. M. Otfiński — zagadnienia sedymentacji i stratygrafii w zapadlisku przedkarpackim, dr R. Malarz, który prowadzi prace nad związkami rzeźby i litologii w Beskidzie Śląskim.

Prace z zakresu hydrografii i hydrogeologii wybranych regionów koncentrowały się wokół badania chemizmu wód, bilansu wodnego małych zlewni oraz poszukiwania i określania zasobów wód mineralnych i stołowych. Największe osiągnięcia posiada tu prof. dr A. Michalik, który opracował: wody mineralne woj. krakowskiego, nową metodę graficznego przedstawiania składu chemicznego wody podziemnej, pionową strefowość wód chlorkowych (solanek) w rejonie Ustronia i wody mineralne okolic Żywca. Za wykonanie dokumentacji badań hydrogeologicznych w rejonie Ustronia, za odkrycie wód mineralnych i ocenę ich zasobów, prof. dr A. Michalik otrzymał nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki a także Złotą Odznakę „Zasłużony dla woj. Katowickiego” i list gratulacyjny Przewodniczącego WRN w Katowicach gen. J. Ziętka. Prof. dr A. Michalik jest też redaktorem mapy hydrogeologicznej Karpat i Bałkanów opracowywanej przez międzynarodowy zespół Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej. Wodami gruntowymi w dorzeczu Soły zajmuje się dr B. Pydziński, a składem chemicznym wód połudn.-zach. Roztocza mgr E. Janikowska-Wilczyńska.

W ostatnim pięcioleciu kilku pracowników Zakładu wzięło udział w badaniach w Mongolii. Jako pierwszy w 1975 r. uczestniczył w zorganizowanej przez PAN ekspedycji w góry Changaj doc. dr T. Ziętara. W 1977 r. Zakład zorganizował ekspedycję naukową w rejon Chenteju, której kierownikiem był także doc. dr T. Ziętara. W wyprawie ponadto udział wzięli: dr J. Lach, dr R. Malarz i mgr Z. Woź-

niczka. Ten ostatni również w 1978 r. prowadził tam badania wraz z dwoma studentami (M. Barcicki i R. Kosmała), członkami KNG. Celem tych ekspedycji były kompleksowe badania fizycznogeograficzne wybranych obszarów Mongolii. Wyniki badań Ekspedycji Transmongolia 1977 zaprezentowane zostały na specjalnej sesji naukowej (8—10 II 1978) z udziałem gości z Mongolii, gdzie m. in. pracownicy Zakładu wygłosili 9 referatów.

Ważną część pracy naukowej stanowią badania na zlecenie jednostek gospodarki narodowej. Prace te dotyczą: prognozowania wielkości przyrodniczych i gospodarczych skutków gwałtownych ulew i powodzi (zespół pod kierunkiem doc. dr T. Ziętary w składzie: prof. dr A. Michalik, dr J. Lach, dr M. Żółkiewski), zaopatrzenia w wodę projektowanych ośrodków rekreacyjnych na Podhalu (zespół: prof. dr A. Michalik, dr J. Lach, dr J. Mądry, dr M. Żółkiewski), wykonania dokumentacji hydrogeologicznej woj. tarnowskiego (prof. dr A. Michalik, dr J. Lach), charakterystyki wybranych elementów środowiska geograficznego w dorzeczu Wisły i Odry (prof. dr A. Michalik, dr J. Lach, mgr J. Żychowski), stratygrafii mikropaleontologicznej osadów miocenijskich w ROW (dr inż. M. Otfinowski, dr W. Cabaj, dr R. Malarz, dr J. Mądry, dr M. Żółkiewski, mgr A. Gawlik, mgr Z. Woźniczka).

Znaczący był również udział pracowników Zakładu w życiu naukowym poza Instytutem. I tak: Doc. dr T. Ziętara wziął udział (1973) w międzynarodowym seminarium w Aoście (Włochy) dotyczącym ochrony krajobrazu wysokich gór, gdzie wygłosił referat pt. *The prognoses of modelling relief of the Carpathian Mts during floods*; w 1972 r. brał również udział w międzynarodowym sympozjum poświęconym problemom gospodarki górskiej, gdzie wygłosił referat *The rate of erosion and denudation of the relief of the prognoses of TTs modelling*. Na seminarium polsko-włoskim poświęconym ruchom masowym doc. dr T. Ziętara wygłosił również referat pt. *On the Classification of Landslides in the Western Beskids*. Nadto doc. dr T. Ziętara brał udział w sympozjum w Budapeszcie (1975), Moskwie (1976), w kolokwium poświęconym podręcznikom w Banialuce. Na Kongresie Geograficznym przebywali także dr J. Lach, dr W. Nowak i dr J. Mądry. Prof. dr A. Michalik brał udział w konferencjach zorganizowanych przez Asocjacje Geologiczną Karpacko-Bałkańską w Cieplicach. Na konferencji w Wilnie wygłosił referat pt. *Z zagadnień hydrochemicznych wód gruntowych na wschód od Krakowa*, a w Belgradzie przewodniczył obradom Komisji Hydrologii i Geologii Inżynierskiej. Na stażach naukowych przebywali: dr J. Lach w Azerbejdżanie (3 miesiące), dr B. Pydziński w Armenii (3 miesiące). Prof. A. Michalik jest członkiem Komisji Geologicznej PAN, Polskiego Towarzystwa Geologicznego i Balneologicznego, a także Międzynarodowej Asocjacji Hydrogeologicznej. Doc. dr T. Ziętara i dr W. Nowak są członkami Komisji Geograficznej PAN. Doc. dr T. Ziętara jest także członkiem Komitetu Redakcyjnego „Folia Geographica” i Wydawnictwa Naukowego WSP.

Działalność naukowa Zakładu Geografii Ekonomicznej w latach 1971—1980 wyznaczona dwoma planami 5-letnimi była dynamiczna i owocna. Był to okres największych osiągnięć naukowych pracowników Zakładu, czego dowodem było

uzyskanie dwu habilitacji (tabela nr 2) oraz wykonanie dalszych dwóch, które są w toku (dr Z. Ziolo i dr B. Górz). Obronione zostały nadto dwie prace doktorskie (dr A. Krakowska i dr M. Troc). Problematyka badań Zakładu skupiała się głównie nad: a) strukturą przestrzenną, procesami industrializacji i urbanizacji Polski południowej, b) studiami w zakresie struktury przestrzennej osadnictwa i zaludnienia, c) przekształcaniem struktur regionalnych południowej Polski, d) wokół doskonalenia metod badawczych i dydaktycznych w geografii ekonomicznej oraz jej popularyzacji.

Z ważniejszych wyników pierwszej grupy studiów należy wymienić 10 publikacji doc. dra hab. L. Pakuły, poświęconych aglomeracji wielkoprzemysłowej GOP-u i zagadnieniom koncentracji i integracji oraz perspektywom rozwoju w niej przemysłu. Publikacje dotyczą przemysłu, części składowych — okręgów, bądź aglomeracji jako całości. Część badań poświęcona jest przemysłowi województwa krakowskiego np. obszerny artykuł zamieszczony w „Studiach Historycznych” oraz wspólnie opracowany artykuł z B. Kortusem i zamieszczony na łamach „Folia Geographica” jako słowny komentarz do 16 map zamieszczony w *Atlasie Województwa Miejskiego Krakowskiego*. Zagadnieniom górnictwa węgla aglomeracji GOP-u oraz przemysłowi towarzyszącemu poświęcone były też badania dra M. Troca, a związkom przemysłu z infrastrukturą techniczną i społeczną w ROW, mgra Z. Makieli. Stałym obszarem zainteresowań badawczych części pracowników Zakładu, a szczególnie dra Zbigniewa Ziolo, jest Tarnobrzeski Okręg Siarkowy. Pewnym podsumowaniem prowadzonych tam badań, w minionym 10-leciu, był wydany w 1978 r. przez KBRU pod redakcją dra Zb. Ziolo, specjalny tom studiów, zawierający 17 artykułów.

Ważne miejsce w obrębie studiów nad uprzemysłowieniem zajmowały problemy węzłowe. W zakresie przemysłu udział brali: doc. dr hab. L. Pakuła, dr Zb. Ziolo i dr M. Troc — *problem 11.2.1*. grupa tematyczna 0,5, temat 3 poświęcony modelowi strukturalno-przestrzennemu przemysłu GOP-u i Okręgowi Tarnobrzeskiemu. Ostatnie badania (L. Pakuła, Z. Ziolo) skierowane zostały na problemy teoretyczno-metodyczne geografii przemysłu.

W marcu 1980 r. nasz Instytut przy współpracy Instytutu Geografii UJ i Zarządu Głównego PTG, zorganizował z udziałem 50 osób 2-dniową Ogólnopolską Konferencję, poświęconą problemom teoretyczno-metodycznym geografii przemysłu. Wyniki tej konferencji opublikowane będą w specjalnym tomie. Również w obecnej 5-latce podjęto badania finansowe przez KBRU (L. Pakuła, J. Rajman, M. Troc, A. Krakowska, Z. Makiela) nad strukturą przemysłu, infrastrukturą, kwalifikacjami siły roboczej i napływem ludności do Rybnickiego Okręgu Węglowego.

Z problematyką industrializacyjną wiążą się ściśle badania nad procesami urbanizacyjnymi Polski południowej, rozpatrywanymi w różnych układach odniesienia. Większość prac dotyczyła obrzeżenia Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i regionu krakowskiego. Ostatnio opracowano również syntezę procesów urbanizacyjnych w całej południowej Polsce (doc. dr hab. J. Rajman). Wyniki

omawianej grupy problemowej zaprezentowano w kilku artykułach, opublikowanych m. in. na łamach czasopism „Petermanns Geogr. Mitteilungen” i „Geographia Polonica” (J. Rajman), „Folia Geographica” (M. Dobrowolska, A. Prochownikowa, A. Krakowska, J. Rajman).

Demograficzno-ekonomiczne aspekty procesu urbanizacji zachodniej części obrzeża GOP były przedmiotem pracy doktorskiej dr A. Krakowskiej.

Grupa tematyczna *Przemiany ludnościowo-osadnicze* reprezentowana była m. in. przez badania nad napływem ludności i strukturami społeczno-demograficznymi w Rybnickim Okręgu Węglowym (w ramach problemów węzłowych — A. Krakowska i J. Rajman), w studiach nad siecią osadniczą Opolszczyzny (J. Rajman) oraz nad strukturą przestrzenną kadr wykwalifikowanych w Polsce (J. Rajman) i wybranych okręgach przemysłowych (A. Krakowska).

Odrębnym zagadnieniem była analiza procesów społeczno-demograficznych, zachodzących w strefach podmiejskich południowej Polski, prezentowana m. in. na seminariach międzynarodowych (J. Rajman). Częściowe wyniki badań osadniczych zaprezentowano na kilku mapach opublikowanych w *Atlasie Województwa Miejskiego Krakowskiego* oraz w artykułach na łamach „Folia Geographica” (A. Prochownikowa, J. Rajman).

Trzecia grupa studiów obejmuje przekształcenie struktur regionalnych Polski południowej. Szereg wyników tych studiów opublikowano w zbiorowych wydawnictwach z wyłącznym udziałem pracowników Zakładu („Folia Geographica” 1973, *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP, Prace Geograficzne VII*, 1977) lub ze znacznym ich udziałem (monografia Skarżyska-Kamiennej, Ziemia Kozielska, *Rocznik Sądecki*). Studia indywidualne w tej grupie podejmowali nadto dr B. Górz — ośrodki rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dr A. Prochownik — funkcje przemysłowe i turystyczne Wieliczki.

Ostatnią grupę stanowią badania nad doskonaleniem metod badawczych, aspektami dydaktycznymi geografii ekonomicznej. Wspólnie z pracownikami UJ (3 osoby) opracowano 1 020 terminów geograficznych do nowego słownika ekonomiczno-geograficznego. Przygotowano bibliografię przemysłu do 1980 r. (L. Pakuła, M. Troc). Znacznym jest udział doc. dra hab. J. Rajmana (Austria, Szwajcaria, Lichtenstein) i doc. dra hab. L. Pakuły (NRD) w opracowaniu haseł do *Encyklopedii Geografii Świata*.

Działalność pracowników Zakładu wzbogacana jest ich udziałem w krajowych i zagranicznych sympozjach: doc. dr hab. J. Rajman i doc. dr L. Pakuła wzięli udział w II polsko-niemieckim seminarium w Szymbarku (1972 r.) doc. dr hab. J. Rajman był uczestnikiem I seminarium jugosłowiańsko-polskiego (Ohrid 1975 r.), gdzie wygłosił referat na temat procesów urbanizacji w GOP-ie. W drugim polsko-jugosłowiańskim seminarium w Warszawie (1978) brali udział: doc. dr hab. L. Pakuła i doc. dr hab. J. Rajman, gdzie przedstawił referat o procesach demograficznych i strefach podmiejskich. W roku 1978 doc. dr hab. J. Rajman był uczestnikiem IV seminarium polsko-czeskiego w Mogilanach, wygłaszając referat na temat: *Procesy demograficzne i społeczno-zawodowe w strefie podmiejskiej Krakowa*. W 1976 r.

doc. dr hab. L. Pakuła wziął udział w symposium przedkongresowym w Nowosybirsku, gdzie wygłosił referat pt. *Spatial development Tendencies and Production Links of the Upper Silesian Industrial Complex*. Dr Z. Ziolo był uczestnikiem IV seminarium rosyjsko-polskiego (Listwianka) w 1979 r., gdzie przedstawił referat pt. *Dynamiczno-strukturalny model w badaniach mikroprzestrzennych*. Dr B. Górz wspólnie z prof. dr M. Dobrowolską uczestniczyli (1973) w symposium polsko-francuskim w Augustowie, gdzie przedstawili referat pt. *Modernizacja wsi i rolnictwa*. Na stażach zagranicznych przebywali: dr B. Górz, w Egipcie 6 miesięcy (1977 r.) i w Moskwie 3 miesiące (1970 r.), dr A. Prochownik — Włochy, 3 miesiące (1973 r.). Wyjazdy krótkoterminowe odbyli: doc. dr hab. L. Pakuła — Szwecja (1975), doc. dr hab. J. Rajman — Nitra, ZSRR, dr A. Krakowska — Bułgaria, mgr Z. Makiela — Jugosławia.

Prace Zakładu Geografii Regionalnej koncentrowały się wokół badań przemian przestrzenno-ekonomicznych, zachodzących w świecie poza Polską. Problematyka ta jest obecnie w geografii polskiej traktowana marginesowo; w naszej Uczelni znaczenie jej wynika z jej roli dydaktycznej w wykształceniu wszechstronnie przygotowanych nauczycieli geografii, a także jej charakteru informacyjnego jako źródła wiedzy o świecie. Pracownicy Zakładu uczestniczą w wielkich seriach wydawnictw książkowych o charakterze informacyjnym, kontynuowanych przez PWN (monografie kompleksowe krajów) i PWE (opracowania geograficzno-ekonomiczne wielkich regionów świata). Geograficznie biorąc, terenem zainteresowania pracowników Zakładu są w pierwszym rzędzie kraje socjalistyczne. Z dorobku publikowanego należy wymienić opracowania książkowe prof. dra hab. A. Maryańskiego z serii monograficznej PWN: *Rumunia* (1973), *Chiny* (1980) wspólnie z A. Halimarskim i *Wietnam* (w druku, 1980), również tego autora z serii regionalnych opracowań geograficzno-ekonomicznych PWE: *Związek Radziecki — zarys geografii ekonomicznej regionów* (wyd. I w 1975 r., wyd. II w 1979 r.) i o odrębnym charakterze praca *Problemy ludnościowe krajów socjalistycznych* (PWE, Warszawa 1974).

Drugim obszarem zainteresowań są kraje „Trzeciego Świata”, ze szczególnym uwzględnieniem Ameryki Łacińskiej. Należy tu wymienić książkę prof. dra hab. A. Maryańskiego i dra Zygmunta Szota: *Geografia ekonomiczna Ameryki Łacińskiej* (Warszawa 1977, PWE) oraz opracowywaną rozprawę habilitacyjną dra Z. Szota na temat związków między stosunkami demograficznymi i problemami wodnymi w Meksyku, opartą o studia autora podczas pobytu na stypendium w tym kraju a także rozprawę doktorską dra E. Dury, poświęconą problematyce transportu w krajach Ameryki Łacińskiej na przykładzie Brazylii, opracowaną pod kierunkiem doc. dr M. Kozaneckiej. Problematyki krajów rozwijających się dotyczą też rozpoczęte ostatnio prace dr Janiny Kozłowskiej, dotyczące krajów Afryki Zachodniej.

Charakter opracowania syntetycznego, dotyczącego całego świata, ma książka prof. dra hab. Andrzeja Maryańskiego *Ludność świata* (Warszawa 1977, PWN).

Pracownicy Zakładu współuczestniczą też w pracach dotyczących geograficzno-ekonomicznej problematyki Polski. Wyraża się to w pracach doc. dr Marii Koz-

neckiej nad problemami transportu rejonów uprzemysławianych, podejmowanymi w ramach prac KBRU PAN. Syntezą ich jest jej rozprawa habilitacyjna na temat rozwoju transportu samochodowego w Polsce.

Z innych kierunków prac wymienić należy udział wszystkich pracowników samodzielnych i adiunktów w opracowaniu *Słownika geografii Europy*, wydanego przez wydawnictwo „Wiedza Powszechna” w 1976 r., a także uczestnictwo w opracowaniu, względnie recenzowaniu haseł w różnych geograficznych wydawnictwach encyklopedycznych (prof. dr hab. A. Maryański, dr Janina Kozłowska).

Pracownicy Zakładu nawiązali kontakty m. in. z Polskim Instytutem Spraw Międzynarodowych; owocem tej współpracy jest cytowana wyżej książka prof. A. Maryańskiego *Chiny* (Warszawa 1980, PWN). Korzystali też z konsultacji i pomocy geografów zagranicznych z ZSRR, Jugosławii, Rumunii i Meksyku.

Problematyka badawcza Zakładu Metodyki od roku 1969, tj. od chwili przejścia prof. dra R. Mochnackiego na emeryturę i przejęcia kierownictwa zakładu przez prof. dra J. Flisa wykazała dalszą ewolucję. Zmiana kierownika zakładu w istotnym stopniu wpłynęła na rozwój problematyki badawczej. Od roku 1970 prace badawcze w Zakładzie koncentrowały się na: celach i treściach nauczania geografii, szkolnym podręczniku geografii, kształceniu formalnym, strukturyzacji materiału nauczania, kształtowaniu pojęć, metodach nauczania, geograficznej lekturze uzupełniającej i dydaktyce geografii w szkole wyższej. Podjęcie tak różnorodnych badań naukowych było możliwe dzięki rozwojowi kadry naukowej, utworzeniu od 1970 r. szkół-laboratoriów WSP, rozszerzeniu seminariów magisterskich na studia stacjonarne (od 1970 r.) oraz wprowadzeniu od października 1974 r. zaocznych studiów doktoranckich z dydaktyki geografii. Łącznie pracownicy Zakładu mają około 120 publikacji naukowych z zakresu dydaktyki geografii. Do ważniejszych zaliczyć należy: Cykl artykułów prof. dra J. Flisa drukowanych na łamach „Geografii w Szkole”, poświęconych głównie treściom nauczania geografii fizycznej, które sprawiają kłopoty nauczycielom geografii w szkole m. in. o podziałce, górach, pionowym rozkładzie temperatury powietrza w troposferze, rachubie czasu i parze wodnej w atmosferze. Nadto prof. dr J. Flis jest autorem rozpraw o strukturyzacji i destrukuryzacji geograficznej wiedzy ucznia (PTG, IKNiBO, Poznań 1973), olimpijskich refleksji i zadań, na olimpiadę geograficzną (WSiP, Warszawa 1979) oraz drukowanej w tym tomie rozprawy o kształtowaniu pojęć geograficznych, ściśle skorektowanym z wcześniej wydanym *Szkolnym słownikiem geograficznym* — (wyd. II 1980).

Studia i rozprawy dra hab. S. Piskorza poświęcone są problemowi nauczania geografii, geograficznym, krajoznawczym wycieczkom, geograficznej lekturze uzupełniającej, strukturyzacji materiału nauczania, błędom i brakom w wytwarzaniu naukowego światopoglądu uczniów oraz podręcznikom dla ucznia i nauczyciela geografii. Najbardziej znaczące dla dydaktyki geografii są wyniki studiów i badań empirycznych S. Piskorza zawarte w opracowaniu monograficznym pt. *Dobór i układ treści w szkolnym podręczniku geografii*.

Praca naukowa dra S. Zająca koncentrowała się wokół przygotowanych po-

dręczników oraz problemów nauczania geografii w szkole. Do najcenniejszych publikacji zaliczyć należy podręcznik geografii dla kl. VIII opracowany wspólnie z B. Prokopem (IX wyd. 1980) oraz podręcznik geografii i zeszyt ćwiczeń dla kl. V szkoły dziesięcioletniej (wspólnie z S. Piskorzem). Na uwagę zasługuje także opracowana bibliografia dydaktyki geografii 1918—1974 (wspólnie z S. Piskorzem) oraz kilka artykułów poświęconych m. in. realizacji celów kształcącego i poznawczego w nauczaniu geografii. Szczególną wartość ma monograficzne opracowanie S. Zająca pt. *Materializm funkcjonalny w nauczaniu geografii* (WSP. Kraków 1980) i praca B. Pydzińskiego i S. Zająca: *Klimatologia w szkole* (WSiP).

Plan badań Zakładu Dydaktyki Geografii na najbliższe lata ukierunkowany jest na problematykę modernizacji nauczania geografii w dziesięcioletniej szkole ogólnokształcącej.

Bardzo ożywiona była współpraca Zakładu Dydaktyki z instytucjami oświatowymi w Polsce: Kuratorium Oświaty i Wychowania w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu, Krośnie, Bielsku-Białej, pracownicy zakładu wygłaszali referaty, obsługiwali kursy i udzielali konsultacji wizytatorom; z IKNiBO w Krakowie, Rzeszowie i Kielcach, gdzie dr hab. S. Piskorz i dr S. Zając zasiadali w komisjach egzaminacyjno-kwalifikacyjnych dla nauczycieli, z IKN w Warszawie, w zakresie udziału (S. Piskorz, St. Zając) w badaniach nad problemem węzłowym — XIII — Kadra pedagogiczna; z Instytutem Programów Szkolnych w zakresie opracowywania podręczników (J. Flis, S. Piskorz, St. Zając) oraz współudział w tworzeniu programów dla szkoły 10-letniej; z Wydawnictwami Szkolnymi i Pedagogicznymi w zakresie publikacji m. in. podręczników i *Szkolnego słownika geograficznego* oraz udział w zespole międzyredakcyjnym (S. Piskorz); z PTG— doc. dr hab. S. Piskorz, członek Komisji Geografii Szkolnej Zarządu Głównego; z Komitetem Głównym Olimpiady Geograficznej (J. Flis), wiceprzewodniczący, jurorzy Komitetu Okręgowego obejmującego 6 województw (St. Zając i S. Piskorz); z Redakcją „Geografii w Szkole”, gdzie prof. dr J. Flis jest Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego. Zakład odwiedzają liczni goście m. in. z uczelni pedagogicznych w Dreźnie i Moskwie oraz uniwersytetów w Brnie i Gandawie (prof. dr F. Snacken).